

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДАҒЫ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Р.К. Измагамбетова

«Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі»

мамандығының 1 курс PhD докторанты,

Педагогика және психология институты,

Абай атындағы ҚазҰПУ,

Алматы қ., Қазақстан, email: izmagambetova1988@mail.ru

Мақалада білім берудегі бағалау түрлері қарастырылған. Жалпы білім беретін мектептердегі бағалау мен Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі бағалау жүйесі салыстырмалы зерттелініп, оларға мониторинг жасалынған. Жалпы білім беретін мектептердегі бағалаудың тиімсіз жақтары талқыланды. Қазіргі таңда білім беру жүйесіне енгізетін өзгерістердің бірі ретінде бағалауға қажетті реформалы өзгерістер қажеттілігі талданады. Критериалды бағалаудың кіріктірілген моделі Білім берудің кіріктірілген бағдарламасына енетін пәндер бойынша оқушының жетістіктерін бағалаудың бірнеше түрлері қамтылғаны нақты деректермен қамтылған.

Түйін сөздер: критериалды бағалау технологиясы, білім жетістігі, тапсырмалар, баға, бағасыз оқыту, кері байланыс

Еліміздегі соңғы жиырма жыл ішінде білім беру жүйесіне көптеген өзгерістер еніп, білім беру реформаларында екі инновациялық жоба жүзеге асты. Сол жобалар – Назарбаев Университеті мен қазіргі таңда өзіміз еңбек етіп жатқан Назарбаев Зияткерлік мектебінің білім беру бағалау жүйесін зерттеп және мониторинг жасауды жөн көрдік. Назарбаев Зияткерлік мектептерінің білім беру жүйесіне өзгерістер алып келері сөзсіз, себебі: мектептің нақты алдына қойған айқын мақсаты бар, жаңа бағдарламалар әзірленіп, үштілдік саясаты, мұғалімдердің білімін арттыру бағдарламаларымен бірге жаңашыл мектепте сабақ беретін оқытушылардың профессиональды өсуіне әкелетін жобалар «Lesson Study» және «Action Research» жүзеге асырылуда.

Қазақстан Республикасының ұлттық бағалау жүйесі ішкі бағалаудан және сыртқы бағалаудан тұрады. Ішкі бағалау оқу бағдарламасына сәйкес мектеп мұғалімдерімен іске асырылатын ағымдағы және қорытынды бағалау. Ал Ұлттық сыртқы бағалау оқу бағдарламасына сай мектепті бітіруші түлектердің оқу жетістіктерін бағалау болып саналады. (оқу жетістіктерін сырттай бағалау және Ұлттық бірыңғай бағалау). Қазіргі таңда Ұлттық бағалау жүйесіндегі ішкі және сыртқы бағалаулардың жылма-жыл білім сапасының төмендігін, әрі оқушылардың нақты білімдерін айқындай алмайтындығын мынадай фактілерді келтіру арқылы көз жеткізуге болады. Мысалы: ҰБТ тапсыру кезіндегі «бармақ басты, көз қысты» әрекеттер мен басқа да келеңсіздіктер, бұқараның мемлекеттік билікке деген сенімін жоғалтып қана қоймайды. Кейінгі жылдары мектеп бітіретін шәкірттердің көңілдеріне әлдебір бұлыңғырлау «үміт» оятып, сабаққа деген ынтасын жоятынын байқап жүрміз [1].

ҰБТ-ның кемшілігін сөзбен айтып жеткізу мүмкін емес. Еліміздегі білім беру жүйесінде ҰБТ-ның қолданыстағы форматы қазіргі білім беру саласына енгізіліп жатқан жаңа бағдарламамен ("Кембридж технологиясымен") жанаса бермейді. Сондықтан білім беру реформасындағы жаңа бетбұрысты Назарбаев Зияткерлік мектептерінің алға қойған миссиясы мен міндеттері өзгерте алары хақ [2].

Ұлттық Зияткерлік потенциалдың дамуына үлес қосуда Назарбаев Зияткерлік мектептерінің алға қойған миссиясына байланысты: дүние жүзілік деңгейде бәсекеге қабілетті, алған білімін өмірлік ситуациялық жағдайда қолдана алатын, функционалды сауатты, зияткер, дамыған тұлғаны қалыптастыруда Қазақстандық және дүние жүзілік білім беру жүйесімен бірлесе жасаған инновациялық орта білім беруді дамытудың жаңашыл моделін жүзеге асырылып келеді.

Зияткерлік мектептердің білім беру бағдарламасы ұлттық және халықаралық тәжірибелердің ең үздік үлгілерін кіріктіруді көздейді. Осы мақсатта Кіріктірілген білім беру бағдарламасын әзірлеуге Зияткерлік мектептердің үздік практик мұғалімдері мен стратегиялық әріптесіміз – Кембридждің Халықаралық емтихандық кеңесінің кеңесшілері тартылды.

Осы орайда Келлей Буртонның «Баға беру және есепке алу-керемет мақсаттар. Білім алу үдерісіне кедергі тигізбейтін және біздің жан салып жасап жатқан ісімізге пайдалы да әділ баға беретін жүйе ...»- дегеніндей, қалыптастырушы бағалау дұрыс ұйымдастырылған жағдайда мұғалім білім алушылардың іс-әрекеттеріне байланысты түсінік, ұсыныс т.с.с. бере отырып, жүйелі түрде кері байланысты қамтамасыз етеді [3].

Зиялы азаматты – сана әлеуеті жоғары дамыған, сын тұрғысынан және жаңашыл ойлай білетін, рухы мықты, өз білімін қоғамның алға басуына жұмсай алатын адамды тәрбиелеуге ұмтылатын білім беру бағдарламасында тәрбие мен оқыту ажырамас байланыста болады. Орта білімнің маңызын белгілейтін құндылықтар: құрмет, әріптестік, азаматтық жауапкершілік, ашықтық, өмір бойы білім алу [4].

Белгіленген құндылықтар аясындағы Зияткерлік мектептердің мақсаты – жоғары білімді, шығармашыл адамның үйлесімді тұлғаланып, дамуы үшін қолайлы білім беру кеңістігін жасау. Зияткерлік мектеп түлегі кең ауқымды дағдыларға ие болады. Нақтырақ айтқанда: сын тұрғысынан ойлау, білімін шығармашылықпен пайдалана білу, зерттеушілік дағдылары, АКТ дағдылары, топта және жеке жұмыс істей білуі, коммуникативтік дағдылары (тілдік дағдыларын қоса алғанда) қойылған міндеттер мен күрделі мәселелерді шеше білу дағдылары қалыптасады.

Критериалды бағалаудың кіріктірілген моделі (әрі қарай-КБКМ) Білім берудің кіріктірілген бағдарламасына енетін пәндер бойынша оқушының жетістіктерін бағалаудың бірнеше түрлерін қамтиды. Оқыту, оқу және бағалаудың бірегейлігі принципіне негізделе отырып, оқушылардың жетістіктері мен дамуын ұдайы және дұрыс қадағалануын қарастырады.

Оқушылар «Жетті» деген жетістікке қол жеткізуі үшін қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмаларды орындауда барлық сәйкес келетін оқу жетістіктерін қамтиды. Оқу мақсаттарына жетуде сәйкес жетістік критерийлері түгел қамтылмаса немесе орындамаса, мұғалім оқушының оқу мақсатына «Талпынады» деген өзінің кәсіби пайымдау шешімін қоя алады. Екінші реттік байқау бір сабақ шегінде немесе бір тоқсан аясындағы кез келген сабақта орын алуы мүмкін. Оқушының бағалануы бірдей немесе ұқсас тапсырма және бірдей жетістік критерийін пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Мұғалім оқу жоспарынан мұндай оқушыларды бағалауға қолайлы оқыту әрекетін анықтайды және зерттеу арқылы бақылаулар жүргізе алады. [5]

Қазіргі таңда жұмыс жасап отырған Назарбаев Зияткерлік мектебіндегі оқушылардың білімі мен дағдыларын тексеруде қаншалықты қалыптастырушы бағалаудың тиімдігі екендігін өз іс-тәжірибелерімізде зерттеп келеміз. Жұмыс жасап келе жатқан 7-12 сыныптарда оқушылардың өз оқулары, табысы, сәтсіздіктері туралы ой-пікірлері қалыптасып, қиындықты жеңуге ұмтылатындығын байқадық. Яғни, «жетті» деген жетістікке қол жеткізуі үшін оқушының «өзі туралы» ойына қозғау салады. Әр тоқсан сайын Назарбаев Зияткерлік мектептерінде оқу жоспары және оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес, оқушылардың дағдылары мен түсінігін, меңгерілген білімі жайында, көрсеткіштер мен дәлелдер жиынтығынан тұратын ішкі жиынтық бағалау жұмыстары алынып, оқушылардың тоқсандық білімдері сараланады.

Оқыту мақсаттарына сәйкес оқушылардың игерілген білімдері мен дағдылары (Қалыптастырушы бағалау және Ішкі жиынтық бағалау) ақпаратты білім ортасында (ИОС) өлшеніп отырады.

12 жылдық білім беру кезеңінде жалпы білім беретін мектептің сыныптарында бағалау барысында талдануға сәйкес келетін 10 балдық бағалау жүйесі алынады.

Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі 12 жылдық білім беру кезеңінде жалпы білім беретін мектептің сыныптарындағы, жалпы білім беретін мектептердегі бағалау жүйесінің салыстырмалы кестесі.

Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі бағалау жүйесінің формалары	12 жылдық білім беру кезеңінде жалпы білім беретін мектептің сыныптарында бағалау. 10 балдық бағалау жүйесі	Жалпы білім беретін мектептердегі бағалау жүйесі
--	--	--

Қалыптастырушы бағалау	0 балл – қанағаттанарлықсыз 1-2 балл – қанағаттанарлықтан төмен	3-үштік баға 4- төрттік баға
Ішкі жиынтық бағалау	3 балл – қанағаттанарлық 4 балл – қанағаттанарлықтан жоғары	5- бестік баға
Сыртқы жиынтық бағалау	5 балл – жеткілікті жақсы 6 балл - жақсы 7 балл - өте жақсы 8 балл - үздікке жақын 9 балл - үздік 10 балл - өте үздік	

12 жылдық білім беру кезеңінде жалпы білім беретін мектептің сыныптарындағы 10 балдық бағалау жүйесімен жалпы білім беретін мектептердегі бағалаудың тиімділігі бар ма, баға – нақты қойыла ма, оқу процесі барысында барлық оқушыны бағалауға мұғалім үлгере ала ма, үлгермеген жағдайда кластағы 25 оқушының 4 – 5- еуі ғана бағаланып, қалған оқушылар өз білімдерін сол күнгі тақырып бойынша көрсете алды ма? – деген сан түрлі сұрақтар туындайды.

Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі бағалау жүйесінің формалары қазіргі білім беру реформаларындағы тың өзгерістер әкеліп, оқушылардың білік, іскерлік дағдыларымен бірге, алған білімді өмірде қолдана алуы, бәсекеге қабілетті тұлғаның қалыптасуы үшін, кіріктірілген білім беру бағдарламаларының өзі оқушыны нақты, әділ бағалап қана қоймайды, өз-өзін және өзгені бағалауға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда Қазақстан экономикасының алға жылжуы білімді, үштілді еркін меңгерген, бәсекеге қабілетті, функциональды сауатты ұрпақтарымыздың қолында.

2015-2016 оқу жылындағы мектеп түлектерінің білімі сыртқы жиынтық бағалау арқылы жүзеге асырылды. Оқушылардың нәтижелерін биылғы жылғы жоғары оқу орындарына иемденген грант сандарынан білуге болады. Оқушыларымыз Назарбаев Университеті мен Дүние жүзілік университеттері және еліміздің жоғары оқу орындарына 178 түлектің 80 пайызы оқу гранттарына түсіп, тамаша мүмкіндіктерге ие болды [6].

Сөзімізді саралай келе, еліміздегі бағалау жүйесін білім беру реформаларындағы тың өзгерістердің бірі ретінде өзіміздің еңбек етіп келе жатқан Назарбаев Зияткерлік мектептебіндегі бағалау жүйесіне алмастырылса, бұл арқылы оқушылардың дағдыларымен бірге, қабілеттіліктерін ашуға бағдарламалардың септігі тиері анық!?

Сонымен қатар, Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі Кіріктірілген білім беру бағдарламасының мазмұндылығы мен өзектілігі Халықаралық сыртқы бағалау TIMSS, PISA, PIRLS зерттеулеріне қатысатын оқушылардың білімін көтеруге және алған теориялық білімдерін практикамен ұштастыруға, ситуациялық жағдайларда өз білімдерін пайдалана алу дағдыларын қалыптастыруда мүмкіндік береді [7]. Оқушылардың бойындағы функциональды сауаттылық пен өмірге қажетті құзырлықтар жиынтығын дамытуда Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі оқу бағдарламасы білімді бақылау және бағалау ғылыми әділдік жан – жақтылық, жүйелілік, жеке және сапасының нақтылығын көрсетеді. Мұғалімдердің қарқынды өзгеріп жатқан әлем жағдайында үздіксіз кәсіби дамуға дайын болуына көмектесудің бір тармағы- жиынтық және қалыптастырушы бағалауды пайдалану тиімділігін қамтамасыз ету. Жиынтық бағалаудың немесе оқытуды бағалаудың мақсаты — оқушы қазіргі уақытта не оқып білгенін жинақтау болып табылады. Оны мұғалім өзі бағалайды. Ал формативті (бұдан әрі қалыптастырушы) немесе оқу үшін бағалау оқушылардың оқуын дамыту үшін пайдаланатын бағалау болып табылады. Ол негізінен есеп беріп, үлгерім рейтингін жүргізу үшін пайдаланылатын оқуды бағалаудан мүлде ерекше.

Кері байланыстың әсерінен мұғалімдер оқу үдерісін ұйымдастыруға белсенді түрде қатысады. Ол үшін мұғалім оқушылардың оқу нәтижелерінің өзгеруіне байланысты оқыту және оқудың жаңа әдіс-тәсілдерін, техникасын өзгертіп отыруы қажет. Ал бұл өз ретінде тәжірибеде мұғалімнің критериалды бағалаудың теориялық негіздерін және оны ұйымдастырудың алгоритмін меңгерген кезде ғана жүзеге асады. Және де мұғалімдер жалғыз бағалаушы тұлға болмайтындығына назар аударылуы қажет. Оқушылар өздерінің сыныптастарын және өздерін белсенді түрде бағалауға тартылулары және қатысулары керек. Талпынғандар ғана білім ала алады демекші, білім алушылар өз білімін арттыру үшін бағалауды үйренуі қажет, сондықтан оқушыларға өзінің оқуын жақсарту үшін кері байланыс

арқылы алынған ақпаратқа сәйкес жұмыс істеу қажет. Бұл олардан түсінушілікті, қызығушылықты және ықыласпен әрекет етуді қажет етеді. Өзін-өзі бағалаудың тиімділігі-ынталандыру, өз-өзіне сенімділігін арттыру, жасаған еңбегінің жемісін көрсетуге септігін тигізері анық.

Қазіргі қарқынды даму кезеңіндегі педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру саласындағы өз тәжірибемізде бағалаудың ерекше түрі болып саналатын қалыптастырушы бағалаудың техникаларын, әдіс-тәсілдерін, құралдарын сабақтарымда үнемі үздіксіз пайдаланып жүрмін. Сабақтарды жоспарлау барысында ескерілуі тиіс көптеген мәселелер бар. Мәселен, оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтап, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру қажет. Сонымен қатар, сабақ кезеңдерін белгілеуде қалыптастырушы бағалаудың әр сабақта қолданылатындығы ескерілуі тиіс. Үздіксіз үрдіс ретінде және баланың білімін жетілдіруге маңызды роль атқаратын қалыптастырушы бағалауға толығырақ тоқталсам деймін.

Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқуда жетістіктерге жетуіне және алға ілгерілеуіне тікелей ықпал ететін және оқушы мен мұғалімнің арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін оқыту мен оқудың бөлінбейтін құрамдас бөлігі болып табылады.

Қалыптастырушы бағалау мұғалім қызметінің алгоритмі мен ол алгоритмді жүзеге асыру ресурстарының бірлігінен тұрады. Мұнда мақсатты белгілеудің мәселік нүктесін анықтай отырып, әрі қарай жылжу төмендегідей болады:

- мақсатты өлшенетін оқу нәтижелеріне аудару;
- нәтижеге жету деңгейін анықтау;
- бағалаудың мазмұнын және техникасын іріктеу;
- оқудың сәйкес әдістерін таңдау және жүзеге асыру;
- бағалауды жүргізу және оқу нәтижелерінің өлшенетін деңгейіне жеткенін анықтау.

Ресей ғалымдары (И.С.Фишман, Г.Б.Голуб) мұғалімнің қалыптастырушы бағалауды ұйымдастырудағы алгоритмін мына тұрғыда ұсынады:

- Жоспарланған оқу нәтижелерін анықтау.
- Оқушының маңызды оқу нәтижелерін жоспарлау және оған жету әрекетін ұйымдастыру.
- Оқушылардың жоспарланған оқу нәтижелеріне кері байланыс механизмі көмегімен жетуін жүргізу.

Сондай-ақ, қалыптастырушы бағалау мұғалімге оқушылардың оқуда мақсатқа жету үдерісін қадағалап отыруына мүмкіндік береді және оқу үдерісіне дер кезінде өзгертулер мен түзетулер енгізуге, ал оқушыға өзінің білім алу жолында жоғары дәрежедегі жауапкершілікті сезінуге көмектеседі. Ол күнделікті тәжірибеде қолданылады, оқушыға да, мұғалімге де қолайлы түрде пайдаланылады. Мұғалім осындай бағалау әрекеті арқылы пәнді меңгерудің мақсатын нақты анықтап, оқушының өткен тақырыптарды біртұтас, үйлесімді картина түрінде елестетуіне, нәтижені бақылаудың адекватты тәсілдерін өзі анықтай білуіне, жоғары деңгейге жетуге ынталануына көмектеседі.

Қалыптастырушы бағалауды сабақта қолдану мұғалім мен оқушы арасындағы сыртқы кері байланыстың ішкі кері байланысқа ауысуы болып табылады, ал бұл оқушыны білім берудің субъектісі деңгейіне көтерілуіне ықпал етеді. Оқушы өзін бақылап, өзінің әрекет тәсілдерін таңдайды, нәтижелерін өзі бағалайды, оны мұғалім жалғастырады. Осылайша оқушы мақсат қоя білу, күтілетін нәтижені жоспарлау, оны бақылау тәжірибесін жинақтау арқылы өзінің түйінді құзыреттіліктерін қалыптастырады. Мұғалімдер оқуды бағалаумен қатар оқыту үшін бағалауды пайдаланғанда, бағалау оқудағы аса пайдалы құралға айналады. Жалпы оқыту және оқу үрдісінде қалыптастырушы бағалауды дұрыс түсініп, тиімді қолдана білген мұғалімнің кәсіби шеберлігінің артуына және бастама нүктесін дәл анықтап әрі қарай дамуына, жаңа идеяларға ұмтылуына серпіліс береді және білім сапасын арттыруға зор үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық/ Оқу-әдістемелік құрал. Астана-2017.- 54 б.
2. «Назарбаев Зиярткерлік мектептері» Дербес білім беру ұйымы, Педагогикалық өлшеулер орталығы «Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау» үшін 2015-2016 оқу жылына арналып, құрастырылған «Мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсыныстар»

3. Kelley Burton //Designing criterion-referenced assessment // Faculty of Law Queensland University of Technology, Australia <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066490.pdf>
4. Әбілқасымова А.Е. «Студенттердің іздемпаздығын қалыптастыру» Алматы, 1994
5. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық// Оқу-әдістемелік құрал. «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, Астана-2016 ж.
6. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы - 2015 ж.
7. <http://moodle.nis.edu.kz>

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СИСТЕМЫ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Р.К. Измагамбетова

PhD докторант 1 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения»,
Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан, email: izmagambetova1988@mail.ru

В статье рассмотрены виды оценивания в образовательной сфере. Проводится сравнительный анализ и мониторинг оценивания общеобразовательных школ с системой оценивания Назарбаев Интеллектуальных школ. Обсуждены невыгодные стороны оценивания в общеобразовательных школах. Анализируется необходимость внедрения реформы в систему оценивания как одно из важных в данное время изменений в сфере образования. Приведены достоверные сведения использования различных форм оценивания достижений учащихся по предметам, проводимым по интегрированной образовательной программе Интегрированной модели критериального оценивания.

Ключевые слова: технология оценки на основе критериев, достижение знаний, задачи, оценка, безоценочное обучение, обратная связь

EFFICIENCY OF THE SYSTEM OF CRITERIA ASSESSMENT OF ACADEMIC ACHIEVEMENTS OF PUPILS OF THE INITIAL CLASSES

R.K. Izmagambetova

PhD student
Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan, email: izmagambetova1988@mail.ru

The article describes the types of evaluation in education. It reveals a comparative analysis of the assessment and monitoring of secondary schools with an evaluation scheme of the Nazarbayev Intellectual Schools. Disadvantages of assessment in traditional secondary schools are discussed. The need to introduce reforms in the system of evaluation considered to be one of the most important changes at this time in education is analyzed. Authentic examples of assessing students' achievement in different subjects are shown which was carried through the integrated criteria-based assessment model.

Keywords: criteria-based assessment technology, knowledge achievement, objectives, assessment, non-judgmental learning, feedback